

MỘT SỐ BIỆN PHÁP PHÁT TRIỂN NĂNG LỰC ĐỌC HIỂU CHO HỌC SINH TRƯỚC KHI ĐỌC VĂN BẢN “CHIẾC THUYỀN NGOÀI XA” CỦA NGUYỄN MINH CHÂU (CHƯƠNG TRÌNH NGỮ VĂN 12)

ĐẬU THỊ HUẾ*

Ngày nhận bài: 11/10/2017; ngày sửa chữa: 15/10/2017; ngày duyệt đăng: 20/10/2017.

Abstract: “The offshore boat” is a typical short story for style of writer Nguyen Minh Chau in terms of theme, penmanship, aesthetic thinking as well as artistic outlook. To develop reading comprehension skills for students in learning this work, author suggests some ways of pre-reading such as text overview, link of experiences, author’s chair. These methods could help students to be more active in the reading process, connect the text contents to reality, develop general thinking and enhance the interest in studying. Also, these methods contribute to development of reading comprehension skills of students in learning this writing in particular and improvement of quality of learning literature in general.

Keywords: Method, reading comprehension skills, pre-reading, students.

Đặt vấn đề

Chiếc thuyền ngoài xa (CTNX) của Nguyễn Minh Châu (NMC) là truyện ngắn tiêu biểu cho sáng tác văn học Việt Nam sau 1975 ở nhiều phương diện như: đề tài, bút pháp, tư duy thẩm mỹ, điểm nhìn nghệ thuật... Bằng việc kể lại câu chuyện đời thường trong cuộc sống gia đình của một người đàn bà hàng chài nghèo khổ, NMC đã khiến người đọc không thôi trầm trồ, day dứt về những vấn đề nóng bỏng của xã hội như: làm thế nào để giải phóng con người khỏi đói nghèo, tăm tối; làm thế nào để nhân cách con người không bị tha hóa khi họ phải vật lộn với cuộc sống mưu sinh; làm thế nào để nghệ thuật không phải là *ánh trăng lừa dối* của cuộc đời... Muốn học sinh (HS) đọc và hiểu được những vấn đề đó, giáo viên (GV) phải cung cấp cho các em những biện pháp đọc hiểu văn bản (ĐHVB) phù hợp ở cả ba giai đoạn: trước khi đọc (before reading), trong khi đọc (while reading) và sau khi đọc (after reading). Bài viết giới thiệu một số biện pháp phát triển năng lực đọc hiểu (PTNLĐH) cho HS trước khi đọc văn bản (VB) CTNX của NMC.

1. Truyện ngắn “CTNX” và khả năng PTNLĐH cho HS lớp 12

Truyện ngắn CTNX của NMC đã được nhiều nhà nghiên cứu bàn đến. Theo tác giả Nguyễn Văn Đường, tác phẩm đã giúp NMC “*cắm một móc cọc tiêu trên đường sáng tác của mình*” và chứng tỏ ông là “*nhà văn có tầm cỡ thời đại, người đã ngụp lặn sâu vào đời sống dân tộc và nhân dân*” để tìm hiểu, khám phá và phản ánh cuộc sống ở nhiều góc khuất [1]. Nhóm các tác giả trong *Hướng dẫn thực hiện chuẩn kiến thức kĩ năng môn Ngữ văn lớp 12* của Bộ GD-ĐT khẳng định: CTNX không chỉ thể hiện những *chiêm nghiệm sâu sắc của nhà văn phía sau những mâu thuẫn, nghịch lí của cuộc đời và nghệ thuật* mà còn *rung lên hồi chuông báo động về tình trạng bạo lực gia đình và hậu quả khôn lường của nó*[2]. Vị trí và những thông điệp sâu sắc

mang đậm tính thời sự trên đã tạo ra niềm say mê và hứng thú cho GV và HS khi đọc hiểu truyện ngắn này.

Việc đặt VB CTNX ở chương trình Ngữ văn 12 cũng là một yếu tố thuận lợi để PTNLĐH VB cho HS... Sự hoàn thiện tương đối về thể chất, nhận thức, cảm xúc, xã hội của HS lớp 12 là một điều kiện quan trọng để HS có thể thực hành những biện pháp ĐHVB nhằm phát huy khả năng phân tích, cắt nghĩa, lí giải VB; kết nối VB với VB, VB với HS, với cuộc sống thực của xã hội... Tuy nhiên, nên sử dụng biện pháp nào để có thể phát triển hiệu quả nhất năng lực ĐHVB của HS lại là công việc cần đến sự tính toán tỉ mỉ và áp dụng linh hoạt của mỗi GV trong từng hoàn cảnh học tập cụ thể.

2. Một số biện pháp PTNLĐH cho HS lớp 12 trước khi đọc VB “CTNX” của NMC

2.1. Biện pháp tổng quan về văn bản (TQVVB)

2.1.1. Mục tiêu của biện pháp TQVVB

Biện pháp TQVVB nhằm phát triển một thành tố trong cấu trúc bề sâu của năng lực ĐHVB là khả năng *sẵn sàng huy động các tri thức nền* để quan sát tổng thể nhằm phỏng đoán và đánh giá sơ bộ nội dung và hình thức của VB trước khi HS bước vào hoạt động đọc. Áp dụng biện pháp này, GV sẽ giúp HS biết sử dụng một khoảng thời gian cần thiết để nhận ra đối tượng mình chuẩn bị đọc hiểu thuộc thể loại nào, từ đó tìm cho mình cách đọc hiểu phù hợp. Ngoài ra, biện pháp này còn tạo tâm thế đọc, kích hoạt những tri thức cần thiết đã biết về VB để hoạt động đọc có thể diễn ra dễ dàng hơn, hiệu quả hơn [3].

2.1.2. Cách thức tiến hành biện pháp TQVVB.

Để tiến hành biện pháp này, GV nên hướng dẫn HS trả lời những câu hỏi sau:

* **Trường Trung học phổ thông Đông Thụy Anh, huyện Thái Thụy, tỉnh Thái Bình**

1) Từ nhan đề tác phẩm, em có dự đoán gì liên quan đến tác phẩm không (tác giả, hoàn cảnh sáng tác, nội dung, nghệ thuật, ý nghĩa...)

2) Em đã biết những gì về tác giả? Những hiểu biết đó có liên quan đến VB đang đọc hiểu không?

3) VB thuộc thể loại nào? Em biết gì về đặc điểm, phương pháp đọc hiểu thể loại đó?

4) Em có ấn tượng với phần nhận xét, đánh giá của người biên soạn về tác giả và VB không?

5) Thời điểm ra đời của VB có gì đặc biệt?

6) Các chú thích ở chân trang có giúp ích gì cho người đọc khi đến với VB?

GV có thể thiết kế sẵn phiếu học tập giúp HS thực hiện biện pháp TQVVB trong dạy học phần tiểu dẫn VB CTNX của NMC như sau:

- GV gợi dẫn và nêu yêu cầu: Tác phẩm văn chương chỉ sống được trong tác lòng của những người tri kỉ là bạn đọc. Thế nhưng không phải bạn đọc nào cũng hiểu được tác phẩm và thông điệp của tác giả. Thực tế có những chuyên người đọc hiểu sai lệch hoàn toàn giá trị của tác phẩm và suy nghĩ của nhà văn, và việc đọc hiểu VB CTNX của NMC cũng không nằm ngoài quy luật đó. Vậy phải làm thế nào để trở thành một *độc giả tri kỉ* của nhà văn NMC? Trước hết, chúng ta không thể bỏ qua những yếu tố ban đầu của VB như: *nhan đề, thời điểm sáng tác, tác giả, thể loại...* bởi đây sẽ là những thông tin đầu tiên giúp chúng ta *hoạt hóa tri thức có trước, tạo tâm thế tiếp nhận*, đưa ra những *dự đoán ban đầu* để dẫn dắt quá trình đọc sâu vào VB.

Chúng ta sẽ từng bước trở thành "*trikỉ*" của NMC bằng cách hoàn thành phiếu học tập (PHT) sau:

- GV có thể cho HS chuẩn bị trước PHT ở nhà. Trên lớp, HS trình bày nội dung PHT, GV chọn 1- 2 PHT trình chiếu và chốt lại thông tin cơ bản trong phần tiểu dẫn.

Những điều tôi biết sơ bộ về VB	Những suy nghĩ, phỏng đoán ban đầu của tôi
1. Nhan đề "CTNX"	- Nội dung chính của VB có lẽ là nói về số phận của một chiếc thuyền khi ở ngoài biển khơi trập trùng bão tố. - Ý nghĩa của VB có lẽ để đánh thức sự đồng cảm, thấu hiểu sẻ chia của độc giả trước những khó khăn, vất vả trong cuộc mưu sinh của người dân vùng biển.
2. Tác giả NMC	- Đây là tác giả tôi đã từng được học ở chương trình THCS, VB "Bến quê". Một truyện ngắn dung dị đời thường mà đậm chất triết lí về con người và cuộc sống. Có lẽ "CTNX" cũng được viết theo phong cách ấy.
3. Thể loại VB: truyện ngắn tự sự mang đậm tính triết lí	- Một thể loại văn học đặc trưng của văn học sau 1975. Chắc là khi đọc tôi không chỉ nắm được cốt truyện mà còn cần phải chú ý đến những thông điệp ngầm ẩn về con người và cuộc sống mà nhà văn gửi gắm qua các sự kiện, tình tiết, nhân vật... trong tác phẩm.
4. Thời điểm ra đời của VB: 1983	- Đây là giai đoạn đất nước mới hòa bình chưa được 10 năm. Điều kiện kinh tế của đất nước vô cùng khó khăn. Không ít tác phẩm ra đời trong giai đoạn này đã thể hiện sự tha hóa của con người trước sức cám dỗ của đồng tiền, trước sự hành hạ của miếng cơm manh áo. Không biết "CTNX" có phản ánh tình trạng đó?

- Một ví dụ về PHT đã hoàn thành:

2.1.3. Khả năng và hiệu quả sử dụng biện pháp TQVVB

Biện pháp TQVVB phù hợp với dạy đọc hiểu VB CTNX của NMC và hầu hết các VB đọc hiểu trong chương trình Ngữ Văn THPT. Biện pháp này thường nằm ở đầu tiết học, vì vậy ngoài mục tiêu PTNLĐH còn tạo tâm thế, gợi sự hứng khởi để HS đón nhận bài học. Vì thế, GV nên sử dụng biện pháp này với nhiều hình thức đa dạng như: cho các nhóm thi nhau trình bày những hiểu biết ban đầu về tác giả tác phẩm, nhóm thắng sẽ được thưởng những phần quà hấp dẫn; hoặc cho một nhóm trình bày những hiểu biết của mình về tác giả, tác phẩm bằng hình ảnh trên máy chiếu, các nhóm khác nhận xét, bổ sung; hoặc trình bày những hiểu biết về tác giả, tác phẩm dưới hình thức tranh vẽ về chân dung tác giả, những cảm nhận bước đầu về tác phẩm; hoặc hát, làm thơ về tác giả, tác phẩm...

2.2. Biện pháp kết nối, trải nghiệm (KN, TN)

2.2.1. Mục tiêu của biện pháp KN, TN

Một trong những thành tố quan trọng của cấu trúc năng lực ĐHV B ở bề sâu là khả năng hệ thống những tri thức nền liên quan đến VB. Áp dụng biện pháp KN, TN chính là phương pháp để phát triển thành tố năng lực quan trọng đó. Thông qua biện pháp này, GV sẽ giúp HS huy động những tri thức, trải nghiệm, vốn sống có trước để liên hệ, kết nối với những điều đang được đọc. Bất kì một độc giả có kĩ năng đọc nào cũng thường chủ động kết nối những tri thức có trước để cung cấp nền móng, ngữ cảnh cho quá trình đọc hiểu VB hiện thời. Hay nói như tác giả Phạm Thị Thu Hương [3] là quá trình "lót ổ" cho quá trình đọc hiểu VB hiện tại. Khi tạo ra những kết nối này, người đọc sẽ dễ dàng hơn trong việc đi từ khởi đầu đến hiểu thấu đáo vấn đề đặt ra trong VB.

2.2.2. Cách thức tiến hành biện pháp KN, TN

GV nên bắt đầu tiến hành biện pháp KN, TN bằng cách xây dựng một sơ đồ gồm ba hình chữ nhật lồng vào nhau giống như một khung tranh với các đường viền bao quanh. Hình chữ nhật nhỏ nhất ở trung tâm của sơ đồ là chủ đề, sự kiện, chi tiết... của VB. Hình chữ nhật bao quanh thứ hai cung cấp khoảng trống để độc giả ghi vắn tắt vào đó những điều họ biết về chủ đề. Hình chữ nhật lớn nhất là nơi chỉ ra làm thế nào chúng ta có thể thu hoạch những hiểu biết về chủ đề này như vậy.

GV có thể áp dụng biện pháp KN, TN trong dạy học VB CTNX của NMC như sau:

- GV dẫn dắt, nêu nhiệm vụ: CTNX là một trong những truyện ngắn tiêu biểu của văn học Việt Nam sau 1975, cũng là một trong những sáng tác tiêu biểu cho phong cách nghệ thuật của NMC - người mở đường tinh anh của văn học Việt Nam thời kì đổi mới. Truyện viết về những chiêm nghiệm sâu sắc của nghệ sĩ Phùng về cuộc đời và nghệ thuật sau chuyến đi công tác tại một vùng biển nghèo của anh. Anh (chị) đã có những hiểu biết gì về nội dung này? Bằng cách nào anh (chị) có được những thông tin trên? Từ đó anh (chị) phỏng đoán như thế nào về VB sắp đọc? Trả lời vấn đề tất cả những câu hỏi trên đây vào PHT theo mẫu sau: **Chủ đề VB là gì? Những điều tôi biết về chủ đề? Làm thế nào để tôi biết về chủ đề này?**

- HS hoàn thành PHT. GV lựa chọn, trình chiếu và giới thiệu vào bài mới. PHT này cũng là cơ sở để GV hướng dẫn HS liên hệ giữa nội dung VB với hiện thực đời sống và các VB khác.

- Một PHT đã hoàn thành của HS:

<p>Làm thế nào tôi biết về chủ đề?</p> <ul style="list-style-type: none"> - Căn cứ vào kiến thức thực tế của bản thân về lịch sử - xã hội - Căn cứ vào nhan đề tác phẩm để dự đoán. - Căn cứ vào đặc điểm sáng tác của NMC sau 1975 (Đã từng học truyện ngắn "Bức tranh" ở THCS). 		
<table border="1"> <tr> <td> <p>Những điều tôi biết về chủ đề.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Con người sau 1975 khổ cực hơn trong thời chiến vì những khó khăn của cuộc mưu sinh, vì cuộc chiến giữ gìn nhân phẩm giữa vòng xoáy cuộc đời. </td> </tr> <tr> <td> <p>Chủ đề VB</p> <p>Cuộc sống con người vùng biển sau 1975</p> </td> </tr> </table>	<p>Những điều tôi biết về chủ đề.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Con người sau 1975 khổ cực hơn trong thời chiến vì những khó khăn của cuộc mưu sinh, vì cuộc chiến giữ gìn nhân phẩm giữa vòng xoáy cuộc đời. 	<p>Chủ đề VB</p> <p>Cuộc sống con người vùng biển sau 1975</p>
<p>Những điều tôi biết về chủ đề.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Con người sau 1975 khổ cực hơn trong thời chiến vì những khó khăn của cuộc mưu sinh, vì cuộc chiến giữ gìn nhân phẩm giữa vòng xoáy cuộc đời. 		
<p>Chủ đề VB</p> <p>Cuộc sống con người vùng biển sau 1975</p>		

2.2.3. Khả năng và hiệu quả sử dụng biện pháp KN, TN
Biện pháp KN, TN có thể sử dụng trong hầu hết các tiết dạy đọc hiểu VB của chương trình Ngữ văn cấp THPT. Để biện pháp này phát huy hiệu quả, GV nên phát PHT để HS làm trước ở nhà, đến lớp dành thời gian để các em trao đổi, thảo luận. Ngoài ra, GV nên tổ chức cho HS so sánh, đối chiếu giữa những suy đoán của các em về tác phẩm với những kết luận, đánh giá khái quát về tác phẩm sau khi đã hoàn thành bài học.

2.3. Biện pháp Ghế ngồi tác giả (author's chair)

2.3.1. Mục tiêu của biện pháp Ghế ngồi tác giả

Mục tiêu của biện pháp ghế ngồi tác giả là giúp HS nhập vai vào tác giả để thảo luận và trả lời những câu hỏi

liên quan đến VB đang đọc hiểu như quá trình sáng tác, mục đích, ý tưởng... nghĩa là phát triển thành tố *nhận biết các thông tin về tác giả và đặc điểm VB* trong cấu trúc bề nổi của năng lực ĐHVB. Biện pháp này còn tạo nên sự sinh động cho giờ học, giúp HS khám phá VB từ vị trí của nhà văn, từ đó các em có thể hiểu đúng hơn, sâu hơn những thông điệp nhà văn phản ánh trong VB.

2.3.2. Cách thức tiến hành biện pháp Ghế ngồi tác giả

Bước 1: GV cho một nhóm HS, từ 2-4 người tìm hiểu trước những thông tin về tác giả và tác phẩm.

Bước 2: HS đóng vai tác giả, trình bày hoàn cảnh sáng tác, mục đích, sáng tác, những băn khoăn, trăn trở, mong muốn của mình khi viết tác phẩm. HS khác đóng vai là người dẫn chương trình, tổ chức cho các bạn trong lớp giao lưu, đặt câu hỏi, đối thoại với tác giả. Các HS còn lại trong nhóm hỗ trợ người dẫn và tác giả trong quá trình giao lưu giữa tác giả và công chúng.

Bước 3: GV và HS tiến hành đánh giá, nhận xét về kết quả hoạt động của nhóm đóng vai và rút ra những kiến thức cần nhớ.

GV có thể tiến hành biện pháp ghế ngồi tác giả trong dạy học VB CTNX của NMC như sau:

- Bước 1: Nhóm HS đã được phân công trình bày "**KỊCH BẢN CHƯƠNG TRÌNH "TÁC GIẢ VÀ CÔNG CHÚNG"**

Người dẫn chương trình (MC): Chào mừng tất cả các quý vị đã đến tham dự chương trình "Tác giả và công chúng" ngày hôm nay. Sau đây mời các quý vị tham gia trò chơi "Xem hình đoán tên tác giả".

Khán giả (KG): Xem một số hình ảnh về các tác phẩm, chân

dung, quê quán... của nhà văn.

MC: Nào theo quý vị, nhà văn tham dự trong chương trình ngày hôm nay là ai?

KG: Đoán tên tác giả

MC: Đề nghị chúng ta cho một tràng pháo tay để chúc mừng sự xuất hiện của nhà văn NMC.

NMC: xuất hiện.

MC: Vâng thưa nhà văn, trường quay VTV3 hôm nay đang rất nóng bởi phần đông khán giả là HS lớp 12, những người đang tiếp cận với truyện ngắn CTNX, một trong những truyện ngắn đặc sắc nhất của ông sáng tác sau năm 1975. Ông có thể vui lòng chia sẻ vì sao ông lại chọn một vùng biển nghèo để làm khung cảnh chính cho câu chuyện của mình?

NMC: Vâng, xin cảm ơn MC. Quê tôi là thôn Kê Thơi, xã Quỳnh Hải, vùng Lạch Thơi, Lạch Quèn, dữ dội lắm. Dân Lạch Thơi nhiều nơi sợ vì chỉ có uống rượu và đánh nhau. Rượu say ngủ luôn ở bãi biển. Mỗi đêm những người đàn bà lại phải đi nhật chồng về. Cả làng làm nghề chài lưới, chẳng học hành gì cả. Một làng vô học, thích ai thì nấy đúng, chẳng biết phải trái gì cả. Và chính dấu ấn ấy của quê hương đã là một gợi ý để tôi bắt tay vào viết truyện ngắn này.

MC: Vậy ra truyện ngắn CTNX cũng kể về cảnh một người vợ hàng chài phải đi nhật chồng sau mỗi đêm, thưa ông?

NMC: Không, đau đớn là không như vậy. Tôi đã từng ao ước: giá như người đàn bà - nhân vật chính trong truyện được đi nhật chồng sau mỗi đêm thì sẽ đỡ khổ hơn, sẽ không phải chịu những trận đòn vô lí ba ngày một trận nhẹ, năm ngày một trận nặng mà lão đánh vợ thay vì say rượu và ngủ quên trên bãi biển.

MC: Cảm ơn ông. Mục đích của ông khi sáng tác truyện ngắn này là gì? Và nhân vật nào để lại cho ông nhiều ấn tượng nhất?

NMC: Hãy đừng làm cho con người sống đau khổ hơn! Đó là thông điệp mà tôi muốn gửi đến mọi độc giả khi viết các tác phẩm sau 1975. Chiến tranh đã qua đi, nỗi khổ vì bom rơi, đạn lạc không còn nhưng thay thế vào đó lại là nỗi khổ triền miên, dai dẳng của con người trong cuộc sống đời thường khi phải vật lộn với cơm áo gạo tiền để sống, vật lộn để giữ gìn nhân phẩm của mình trước những dục vọng tầm thường, đen tối, xấu xa của mỗi cá nhân. Nhân vật nào cũng để lại cho tôi nhiều ấn tượng, vì nhân vật là con đẻ tinh thần của mỗi một nhà văn, không ấn tượng, nhà văn không thể tạo nên nhân vật. Còn các bạn, những độc giả HS, các bạn ấn tượng nhất với nhân vật nào? Vì sao? Hãy chia sẻ cùng tôi, khi các bạn bước vào khám phá tác phẩm!

MC: Vâng, cảm ơn nhà văn NMC, bây giờ mời ông tham dự tiết học đọc hiểu VB CTNX của HS lớp 12, trường THPT Đông Thụy Anh, Thái Thụy, Thái Bình và cùng lắng nghe những suy nghĩ, cảm nhận của các bạn HS về tác phẩm.

- Bước 2: HS thảo luận, nhận xét về ưu điểm, nhược điểm trong nội dung kiến thức và hình thức thể hiện của nhóm đã trình bày

- Bước 3: GV chốt lại kiến thức khái quát về tác giả và tác phẩm.

2.3.3. Khả năng và hiệu quả sử dụng biện pháp ghé ngòi tác giả

Đây là biện pháp thường được HS hào hứng hưởng ứng và tạo sự kết nối đa chiều giữa HS với HS, HS với nhà văn, HS với thời đại... Khi áp dụng biện pháp này, GV nên

chọn những HS có khả năng thuyết trình, khả năng tổ chức sự kiện, khả năng ứng xử linh hoạt trong các tình huống, khả năng diễn xuất, khả năng tự nghiên cứu, tìm hiểu những kiến thức liên quan đến tác giả của tác phẩm văn học đang đọc hiểu. Nếu không phần trình bày sẽ trở nên rời rạc, gây cảm giác mệt mỏi, buồn chán, làm mất hứng thú học tập cho HS trong lớp.

Kết luận

Những biện pháp dạy học trên đây được đề xuất để áp dụng vào giai đoạn trước khi đọc VB CTNX của NMC, tạo điều kiện để PTNLĐH của HS, đồng thời khơi gợi hứng thú của các em đối với tiết học, bài học nhằm tạo ra một môi trường học *Ngữ văn* năng động, tích cực, hiệu quả, sáng tạo.

NMC là “người mở đường tinh anh, tài năng” của văn học Việt Nam thời kì đổi mới. Sự thay đổi trong tư duy nghệ thuật, trong cách nhìn, cách cảm nhận, đánh giá về con người và cuộc sống của nhà văn đã tạo cơ hội cho HS tiếp cận với nhiều vấn đề mang tính thời sự của cuộc sống đương đại. Hướng dẫn HS đọc hiểu tác phẩm một cách chủ động, tích cực, sáng tạo chính là yêu cầu đổi mới bức thiết của phương pháp dạy học Ngữ văn hiện nay. Xuất phát từ vị trí quan trọng của tác phẩm và yêu cầu đổi mới trong phương pháp dạy học Ngữ văn, chúng tôi nhận thấy việc sử dụng các biện pháp TQVVB, KN, TN, ghé ngòi tác giả trước khi đọc VB có ý nghĩa thiết thực trong việc PTNLĐH cho HS lớp 12. □

Tài liệu tham khảo

- [1] Nguyễn Văn Đường (2008). *Thiết kế bài giảng Ngữ văn 12* (tập 2). NXB Hà Nội.
- [2] Bộ GD-ĐT (2010). *Hướng dẫn thực hiện chuẩn kiến thức, kĩ năng môn Ngữ văn lớp 12*. NXB Giáo dục Việt Nam.
- [3] Phạm Thị Thu Hương (2012). *Đọc hiểu và chiến thuật đọc hiểu văn bản trong nhà trường phổ thông*. NXB Đại học Sư phạm.
- [4] Nguyễn Thanh Hùng (2008). *Đọc - hiểu tác phẩm văn chương trong nhà trường*. NXB Giáo dục.
- [5] Phạm Thị Thu Hương - Đoàn Thị Thanh Huyền - Trịnh Thị Lan - Lê Minh Nguyệt - Phan Thị Hồng Xuân - Trần Hoài Phương (2017). *Giáo trình Thực hành dạy học Ngữ văn ở trường phổ thông*. NXB Đại học Sư phạm.
- [6] Trịnh Thị Lan (2017). *Văn bản và dạy học đọc hiểu văn bản ở trường trung học (vận dụng vào dạy học truyện dân gian)*. NXB Đại học Sư phạm.
- [7] Nguyễn Văn Long - Lã Nhâm Thìn (2006). *Văn học Việt Nam sau 1975, những vấn đề nghiên cứu và giảng dạy*. NXB Giáo dục.